

- 1) Min første sommer på Femø
- 2) Forlejr på Femø
- 3) Da køkkenteltet fløj væk
- 4) Med barn på Femø
- 5) Hvad har Femø betydet for mig?

Min første sommer på Femø (1980)

Jeg var på Femø første gang i 1980; det var ugen efter lesbisk uge. Nogle måneder inden havde jeg indledt mit første forhold til en kvinde, og jeg kendte allerede en del andre lesbiske. Men på det tidspunkt var lesbisk uge allerede helt overtegnet. Jeg var lidt ærgerlig og så alligevel ikke. Måske var det meget godt, at jeg "selv" tog afsted første gang, jeg skulle derned. Jeg tror lesbisk uge havde været kæmpe stor, jeg mener at kunne huske, at de fortalte, at der havde været ekstra telte.

Lejren lå på det, vi senere kaldte "den gamle grund". Strukturen var sådan dengang, at vi, der sov i telt sammen, også automatisk var den basisgruppe, der skulle fungere hele ugen. Dengang brugte vi stadig de store, mørkegrønne militærtelte. Vi var 25 kvinder i min gruppe. Og det handlede om at skulle fortælle livshistorier. Det gik hele ugen med; det tager jo nogen tid at komme igennem 25 kvinders historier. Jeg husker ikke så mange detaljer fra kvindernes fortællinger, kun at det var en meget stor oplevelse af høre alle beretningerne. Det var også en stor oplevelse selv at fortælle.

Der er sagt meget negativt i medier, dagspresse og andre sammenhænge om det at fortælle livshistorier; det beskyldes for at være navlepilleri. Jeg oplever det anderledes, Jeg synes, det er en berigende måde at reflektere i fællesskab over vores kvindeliv i al dets mangfoldighed. Jeg lærer meget af at høre andre kvinder fortælle. Nogle ting ligner mit liv, andet er helt forskelligt. Nogle ting, som jeg oplever som problem, er der andre kvinder, der slet ikke ser på samme måde. Det er berigende!

Solen skinnede fra en skyfri himmel. Det betød, at vi rendte uden tøj hele ugen. Dog med den faste regel, der altid har været der og som stadig gælder, så vidt jeg ved: Man må ikke sidde med bar numse på stolene; man skal medbringe noget at sin eget at sidde på, fx et håndklæde. Den uge ændrede for altid min forhold til kvindekroppe. Så forskellige alle kvinderne var. Og i ugens løb blev de smukkere og smukkere i mine øjne. Alle samfundets normer om slanke, faste former, som jeg havde i mit hoved, forsvandt i løbet af ugen. Det betød også, at jeg selv havde plads og rum til at være, som jeg var.

Der var et kærestepar på lejren, der havde deltaget i lesbisk uge ugen før. Jeg tror, de var blevet forelskede i hinanden den uge. De forsvandt jævnlige ned i et eller andet hjørne af lejren for at være alene. Jeg havde meget kig på dem, for der var ganske få lesbiske på lejren den uge, måske var de to og jeg de eneste. Og som ny lesbisk var jeg interesseret i at tale med andre lesbiske. Når de endelig sad midt på pladsen, kredsede jeg om dem som en flue omkring et stykke sukker. De var søde til at tale med mig ind i mellem. En dag havde de fat i noget kropsmaling, og den ene skrev på ryggen af den anden "Liderlige lesbiske lever længere". Nøj, hvor var det frækt! Det havde jeg ikke fundet på. Men jeg var helt med på idéen.

Den uge blev indledning til mine somre på Femø, der varede ca. 25 år. Og en kærlighed til Femølejren, der aldrig blegner.

Forlejr på Femø (1981-1992)

Fra 1981 til jeg fik barn i efteråret 1992 var jeg på forlejr hvert år, så vidt jeg husker. Forlejren er der, hvor hele lejren skal rejses. Det er fast arbejde, og det er lige meget, hvordan vejret er, lejren skal være klar på 14 dage.

Mit første år på forlejr var på det, vi sidenhen kaldte "den gamle grund". Vi havde stadig de gamle militærtelte. Soveteltene var mørkegrønne og var i et, stort stykke; de var meget, meget tunge. Fællesteltene var det nemmere med, de var i flere stykker. Flere baner tag og flere længder sidestykker. Det handlede om at reparere teltene. Hvert telt eller tagstykke blev bredt ud, og så ledte vi efter huller og fandt lappegrejet frem. Vi klippede lapper til, voksede tråd, fandt nåle frem og sadelmagerhandsker, for det var rigtig hårdt at sy i. Teltene skulle helst være tørre, når vi skulle sy i dem, så når der var dårligt vejr, var det en udfordring. Jeg husker en bestemt dag, hvor vi sad i det i et sovetelt og havde et andet bredt ud derinde, fordi det bare regnede og regnede.

Der skulle også laves tovværk. Der var en del topbarduner, der var gået i stykker, så der var en lille gruppe kvinder, der tog til Lolland for at skaffe nyt tovværk og merlespir. De lavede så nye topbarduner. Jeg ville meget gerne have været med til at splejse og takle, men det fik jeg ikke lov til.

At rejse disse store telte, krævede godt samarbejde og faste procedurer. Og så skulle der slås pløkker i, mange pløkker, store pløkker, med store mukkerter. Og når vejret var dårligt, skulle vi tjekke tovværk og pløkker jævnligt. Det var sandgrund, og det er ikke specielt godt til at holde på pløkkerne. Jeg husker nattevagter gennem årene, hvor man jævnligt gik runde i hele lejren og tjekkede barduner og pløkker.

Men der var også tid til god mad, fællessang, hygge og Blå Nykøbing (Ø). Jeg havde min guitar og min sangbog med og det var der flere andre, der også havde.

I 1983 flyttede lejren over på den nye grund. Vi havde stadig de gamle telte. En forlejr kom der en kvinde på forlejr, der havde arbejdet i civilforsvaret, og hun fandt på en ny måde, at bære teltene på. Vi lagde teltet op på tre tværpinde, og så var der seks kvinder, tre i hver side, om at løfte teltet. Det var bare så meget nemmere. Hvorfor havde vi ikke selv fundet på det?

Jeg var stadig mest på teltholdet. På de almindelige uger fordelte vi "tjanserne", og alle skulle have alle tjanser, for det var mest retfærdigt. Men på forlejrene indrettede vi os mere, som det faldt for. Jeg var ikke vild med at være på madholdet, til gengæld havde jeg ikke noget imod at være på lokumsholdet. Jeg så det som en nem tjans, der hurtigt var overstået. Det var nemt, fordi vi på den nye grund havde en septiktank, hvor man bare tømte lokummerne i. På den gamle grund skulle man selv grave hullet! - Jeg var altså på teltholdet. Og efterhånden mest på tovværksholdet. Vi sorterede bardunerne efter funktioner, vi reparerede, splejsede og taklede. Vi hængte dem op på teltstænger, der stod hen over bukke, så vi nemt kunne finde dem, vi skulle bruge. Vi lavede nye barduner. Det var lige et arbejde, der passede mig. Jeg elskede at være på tovværksholdet. Og at knytte et dobbelt halvstik blev helt rutine. - Og der var stadig plads til fællessang og Blå Nykøbing. Vi

var en mindre gruppe, jeg husker ikke helt, hvor mange, men langt fra de 80-100 kvinder, som deltog på de almindelige uger.

Fra 1993 kom jeg ikke længere på forlejr. Jeg havde fået et barn, og småbørn og forlejr rimer ikke sammen. Desuden havde jeg fået et arbejde, hvor jeg ikke kunne tage fri i juni måned. Det var nogle dejlige uger sammen med nogle dejlige kvinder. Og en god lærdom: Kvinder kan!

Da køkkenteltet fløj væk (1987)

Året var 1987. Det var ikke forlejr, men en almindelig uge. Køkkenteltet lå i den vestlige ende af pladsen, vinkelret på stranden. Jeg tror, det er placeret anderledes i dag. I køkkenteltet var kvinderne i gang med aftensmaden, vi skulle have kylling. Jeg sad i fællesteltet og hyggede sammen med en masse andre kvinder. Det blæste ret meget - fra øst.

Pludselig kom der nogen over fra køkkenteltet og sagde, at det var ved at gå i stykker. Et af tagstykkerne var begyndt at revne nede ved kanten i horisontal retning. Der stod en gruppe kvinder og holdt fast i teltdugen, men det blev værre og værre. Jeg havde tilstrækkelig meget erfaring fra forlejerne til at kunne se, at det ikke ville gå. Vi blev nødt til at lægge teltet ned. Og på en eller anden måde blev jeg valgt til leder af projektet. Alle kvinder kom op af stolene og i gang. Køkkenteltet skulle ryddes, og enhver, der var været på Femø, ved, hvad det indebærer. Komfurerne skal frakobles. Alt blev ryddet: komfurer, gasflasker, alt køkkengrej, krydderihylde, borde, stole, osv. osv. skulle flyttes. Men det gik heldigvis stærkt. Så var teltet tomt, og jeg skulle planlægge, hvordan vi skulle lægge det ned. Det var jo ikke ufarligt, for de store teltstænger kunne slå et menneske ihjel, hvis de ramte uheldigt. Vi begyndte med at tage siderne ned på vestsiden og bevægede os langsomt i begge retninger om på østsiden. Så tog vil alle teltstængerne ned fra siderne på samme måde. Det gjaldt hele tiden om ikke at være i vejen for noget, når man var på vestsiden.

Midt i det hele var der en af kvinderne, der begyndte at gå i panik og uddele andre ordrer end dem, jeg gav. Jeg er ellers ikke skrap, synes jeg selv, men jeg tog hende i begge arme, kiggede hende i øjnene og sagde, at nu skulle hun holde mund og gøre, som jeg sagde. Det var en kvinde, der var noget ældre end mig og en stor autoritet ellers. Så det var da lige en overvindelse for mig selv at gøre det.

Løbende blev også alle de store pløkker taget op. Til sidst stod vi med de fire teltstænger i de fire topbarduner, en gruppe kvinder på hver bardun, hvor hele taget hang ned. Stormen var stadig stærk, og der var meget stor kraft på teltdugen. Jeg sikrede mig, at ingen - absolut ingen - opholdt sig på vestsiden. Jeg gav besked til kvinderne om, at jeg talte til tre og så skulle de slippe, hvad de havde i hænderne og lade teltet falde. Men det ville de ikke; jeg ved faktisk ikke hvorfor. Måske virkede det for voldsomt; måske var der nogen, der troede, at vi kunne redde noget. Så i stedet gav de sig til langsomt og koordineret at lægge teltet ned, sådan som vi plejede at gøre på efterlejr. Men da teltet var cirka halvt nede, tog stormen fat og gjorde arbejdet færdigt selv. Det hele fløj væk. De store teltstænger knækkede som tændstikker. Store teltstænger, der måske er 10-15 cm i diameter og måske 5 meter høje, knækkede som tændstikker! Ingen kom til skade. Her, mange år senere, kan jeg stadig for mit indre blik se teltstængerne knække. Og nu som dengang, er jeg taknemmelig over, at ingen kom til skade!

Ikke alle var med til at lægge telt ned. Køkkenholdet knoklede videre, komfurerne var blevet sat til i fællesteltet, og en halv time senere fik vi dejlig aftenmad. Længe leve kvinderne!

Med barn på Femø (1993-2004)

Jeg og min kæreste fik barn i efteråret 1992, et drengebarn. Så fra da af var Femø-sommeren anderledes. Vi var fortsat på Femø hver sommer. Der er altid børnepasning på Femø, men kun til børn over tre år. Så i begyndelsen passede vi ham selv. Senere kom han i børnepasning. På et tidspunkt, jeg kan ikke huske det præcise år, begyndte vi at have deciderede børneuger. De har haft forskellig struktur, men den struktur, jeg husker bedst, var at der var børnepasning om formiddagen og fælles aktiviteter for børn og voksne om eftermiddagen.

Det betød, at jeg kunne komme i snakkegruppe. Det hed snakkegruppe, fordi modsat tidligere tider, var ikke alle i snakkegruppe; kvinderne kom til Femø med forskellige dagsordener, og nogle ville bare "holde ferie". Men jeg ville gerne i snakkegruppe, hvor vi kunne fortælle livshistorier og have temadiskussioner. Da vi nu alle havde børn, kom det til at præge det hele. Jeg hørte om alle de forskellige familieformer, der var (og er) og også om alle problemerne. Et stort emne var fædrene. Havde man kendt far eller ukendt far? Hvis man havde kendt far, havde han da del i forældremyndigheden? Hvis der var en far med forældremyndighed, hvordan var medmorens stilling da? Jeg må sige, at jeg gennem årene har hørt nogle gruopvækkende fortællinger om, hvordan nogen fædre kan finde på at opføre sig. - Men det var dejligt at dele glæder og sorger i familielivet - og det var dejligt at være sammen alle sammen om eftermiddagen.

Om aftenen var der børnefællesmøde, og der blev lavet en børnesangbog. Senere på aftenen kunne børnene løbe frit rundt og lege indtil det blev mørkt og/eller mødrene syntes, de skulle sove. Jeg tror, at dåseskjul var den foretrukne leg. Men der var langt ned til soveteltene. Så ofte indrettede vi den ene ende af fællesteltet til soveafdeling, vi hentede soveposerne og så lå alle børnene der og kunne falde i søvn til de voksnes hyggesnak og fællessang. Når man så selv skulle i seng, tog man sin lille kålorm i armene og gik ned i soveteltet. Jeg husker stadig udfordringen med kombinationen af sovende barn, glat nylonsovepose og ujævn grund. Nogle gange oven i købet i regnvejr.

Min søn husker sine barneår på Femø med stor glæde. Leg og sjov, strand og natur, sang og fællesskab og ture med lastbilen rundt på øen. Børnene kunne lege uden opsyn, fordi der ikke var trafik eller andre farlige ting. Der var blot tre regler: Ikke lege i køkkenteltet, ikke gå på stranden uden en voksen og ikke komme i nærheden af "mandehuldet", dvs. septiktanken. Alle årene var der søde og sjove kvinder som børnepassere, og han husker flere af dem med stor kærlighed.

Så kom den tid, hvor han nærmede sig de 12 år, der er grænsen for drengebørns Femøliv. Der var en del andre drenge omkring hans alder. Vi havde et stort fællesmøde, måske flere, hvor vi indgående diskuterede, om der kunne laves særlige regler for de drengebørn, der var kommet på Femø hele deres liv. Det vil jeg ikke gå nærmere ind i, men resultatet blev, at der ikke blev ændret på reglerne. Hvilket jeg er enig i.

Min søns sidste sommer på Femø blev mindeværdig. Der var tidligere somre, hvor andre drenge havde haft deres sidste sommer, og de blev fejret på en særlig måde. Et af ritualerne var at gå i vandet sent på aftenen den sidste aften, mens alle vi andre stod på stranden. - Min kæreste havde en bog med, hvor der var blanke sider i. Hun havde klistret nogle billeder ind fra tidligere år på

nogle af siderne. På alle de blanke sider, skrev kvinderne og børnene hilsener. Også Alice på havnen (grillkiosken) skrev en hilsen. Den bog er et dejligt minde, og han har den stadig.

Min søn fortæller

Det var dejligt at være i en børneflokk med andre børn end dem, man var sammen med i skolen. Børnene blev ikke sendt over i hjørnet. Man var velkommen og en del af fællesskabet, ikke bare et barn, der skulle af vejen.

At være ude i det fri og sidde og spise sammen ved store borde i fællesskab, ikke i små separate grupper.

At der var masser af børneaktiviteter, fx lavede vi en gang en tømmerflåde med flamingo under; den blev døbt "Flamingoflemming".

Vi var på mange ture, det var fedt sidde bagest i lastbilen og kunne kigge ud. Alle ville gerne sidde der, så vi måtte skiftes.

At få lov at være den, der kaldte til aftensmad. Det foregik ved, at man larmede med låget på den skraldespand, der stod ved køkkenteltet. Eller man fik lov at gå ned igennem lejren med den lille gongong.

Ture med den ene af mine mødre ned til Alice på havnen og få parisertoast og is.

At synge fællessang hver aften; det var superhyggeligt.

Hvad har Femø betydet for mig?

Femølejren har betydet alt for mig. Jeg er kommet på lejren hver sommer i cirka 25 år. Her har jeg været sammen med masser af andre lesbiske. Jeg vil forsøge at beskrive det ud fra en række begreber.

Normalitet: At være lesbisk var det normale. Jeg tror, at enhver med minoritetserfaring kan genkende følelsen af lethed ved at være sammen med sine egne. Her kunne vi være os selv og slappe af fra følelsen af at være anderledes og at skulle forklare sig, måske nogle gange forsvare sig. Så det var sommerferie i flere betydninger af ordet.

Mangfoldighed: Det kan godt være, at vi alle var lesbiske, men bortset fra det, var vi en meget broget flok. Jeg kommer selv fra en bedrestillet middelklassefamilie med et touch af intellektuelt snobberi. På Femø var jeg sammen med kvinder fra alle mulige miljøer, og det var en god læreproces for mig. Vi skulle jo have det hele til at fungere uanset hvad. - Og samtalerne om vores liv gav mig indsigt og anledning til mange refleksioner.

Kærlighed: Kærlighed, forelskelse, venskab, sammenhold. Også jalousi og brudte kæresteforhold. Problemer, når både den nuværende kæreste og ekskæresten opholdt sig på lejren. Men vi ville alle sammen have lov at være på Femø. Så man kunne ikke bare flygte fra konflikterne og problemerne, vi blev nødt til at få det til at fungere. Det blev også til adskillige erfaringer med konfliktløsning. Det var gode læreprocesser for mig.

Kvindepolitik: Kvindelejren på Femø er selvfølgelig et politisk projekt ud fra devisen, at "det private er politisk". Alle livshistorierne er på en gang et privat projekt og et politisk projekt. Privat, fordi man får lejlighed til at reflektere over sit eget liv i forhold til andres liv. Politisk, fordi vi undervejs finder ud af, hvordan vi er blevet skåret til efter samfundets pige- og kvinderoller. Hvordan vi forskelsbehandles alene fordi vi er kvinder. En af kvinderne gav mig en dag denne definition af feminisme: "Feminisme er at være kvindesolidarisk i sin hverdag". Det tilslutter jeg mig.

Jeg har i årevis undervist i et fag, der har begrebet "medborgerskab" som en del af sin titel. I disse tider (under coronakrisen) har statsministeren anvendt et ord, der ellers var gået lidt af mode: "samfundssind". Jeg tænker, at jeg på kvindelejren på Femø har lært en masse om både medborgerskab og samfundssind.

Men overskriften for det hele er kvindekærlighed.